

ЦЫТАТЫ БІБЛІЙНЕ В ДЗИЕВІТНАСТОВІЕЧНЫХ ИНСКРИПЦЯХ НАГРОБНЫХ З СМЕНТАРЗА РАКОВІЦЬКІЕГО В КРАКОВІЕ

Предметом мовно-культурного огляду є зібрання найстаріших 600 нагробних написів та в більшості своїй вже сьогодні неіснуючих таблиць з епітафіями, що сягають початку функціонування некрополії і збереглись в рукописних списках. Особливу увагу присвячено сформованому в 40-х роках XIX ст. типу побудови нагробного напису, елементом якого є цитата з Біблії. Шукаючи відповіді на питання: яким чином актуалізуються біблійні фрази в текстах нагробків, яке посідають в них місце, яку роль виконують, який у них вкладено зміст, виокремлено цитати, які виконують функцію утвердження комеморативного нагробного висловлювання, що отримує силу релігійного послання в актах: довіряння померлого Богові, покладання надій на Бога, нобілітації, консольції (втішання), комплорації (оплакування) померлого, а також акти ініціювання рефлексій.

Ключові слова: *надгробна інскрипція, акт довіряння померлого Богові, акт покладання надій на Бога, нобілітації, акт консольції, акт комплорації, акт ініціювання рефлексій.*

Предметом kulturowo-językowego oglądu czynimy tu dziewiętnastowieczne inskrypcje nagrobne z cmentarza Rakowickiego w Krakowie, a ściśle zbiór najstarszych, bo sięgających początku funkcjonowania tej nekropolii, a datowanych na lata 1803-1865 blisko sześćset napisów z grobów i tablic epitafijnych w większości dziś już nieistniejących, które zachowały się w rękopiśmiennym odpisie Antoniego Kosteckiego (zob. źr. №1).

W badaniach nad rozwojem epigrafiki nagrobkowej owe teksty z pierwszej połowy XIX wieku mają wartość szczególną, niosą bowiem swoistą, nową jakość, wywołaną nową sytuacją kulturową zaistniałą po założeniu oddalonych od kościołów wielkich cmentarzy pozamiejskich. Po powstaniu owych nekropolii (co miało miejsce tak w Polsce, jak i w innych krajach chrześcijańskiej Europy na przełomie XVIII i XIX w.) „upowszechnił się i ostatecznie zdemokratyzował zwyczaj umieszczania na grobach względnie trwałych [...] inskrypcji” [5, s.7]. Teraz każdy ze zmarłych miał prawo do zachowującego jego pamięć nagrobka; nie tylko osoby o wysokiej pozycji społecznej, chowane dotąd w podziemiach kościołów i upamiętniane wmurowywanymi w kościelne ściany tablicami epitafijnymi, ale też ludzie niższych stanów, znajdujący do tej pory miejsce wiecznego spoczynku na ciasnych i przepełnionych cmentarzach przykościelnych, które – często przekopywane – pozostawiały zmarłych w zupełnym zapomnieniu [6, s.16-17]. Powstanie wielkich cmentarzy pozamiejskich wiązało się z nowymi formami pow-

szechnego kultu zmarłych na ich grobach oraz z powszechną zmianą stosunku do cmentarzy [5, s.14]; nie pozostało też bez wpływu na dążenia fundatorów do opatrywania grobów swoich bliskich różnymi, wyróżniającymi je napisami, na poszukiwanie takich form językowego wyrazu, które pozwoliłyby w sposób odpowiednio uroczysty, wzniosły upamiętnić życie i „śmierć drugiego” [1, s.121-137].

Świadectwem owych poszukiwań jest niezwykła różnorodność formalno-stylistyczna inskrypcji. Wśród napisów z krakowskiego cmentarza znajdziemy teksty pisane prozą, licznie poświęcone napisy wierszowane oraz teksty mieszane. Napisy mówiące o zmarłym w 3. osobie i dedykacje poświęcone pamięci zmarłego; napisy konstruowane jako przemowa do zmarłej osoby, czy przemowa zmarłego do czytelnika. Teksty ujęte w formę lapidarnej informacji o zmarłym, ograniczające się do przywołania jego imienia, nazwiska, wieku i daty śmierci a obok nich napisy z rozbudowaną częścią laudacyjną. Teksty rzeczowe, faktograficzne i teksty silnie nacechowane emocjonalnie. Teksty przepełnione żalem, smutkiem, rozpaczą po stracie najbliższych. Teksty przepełnione troską o zbawienie zmarłego, zawierające skierowaną do czytelnika prośbę o modlitwę wstawieniczą [15, s.147-159]. lub rozmaite kierowane wprost do Boga akty strzeliste w intencji zmarłych [14, s.147-153]. Wreszcie teksty, w których jest także miejsce na różnorodne refleksje dotyczące życia doczesnego, śmierci, wieczności.

Wśród wielu wzorców tekstowych owych inskrypcji uwagę zwraca typ nagrobka, którego elementem składowym jest cytat biblijny. Operowanie w nagrobkach – „tekstach świadomości religijnej” [6, s.193]. wersetami z Biblii, Świętej Księgi zawierającej prawdy objawione przez Boga [4, s.41] ma szczególną moc wyrazu, nadaje wszak nagrobkowi wyjątkową wzniosłość, za którą stoi autorytet, powaga moralna Słowa Bożego. Dla opisów podejmowanych w niniejszym opracowaniu zasadne staje się przy tym pytanie: jak uobecniają się owe biblijne frazy w tekstach nagrobków, jakie wyznacza się im miejsce, jaką rolę pełnią, jakie treści przekazują. Tu spróbujemy przybliżyć te kwestie.

Zwyczaj przytaczania fragmentów Pisma Świętego na nagrobkach z krakowskiego cmentarza sięga tekstów datowanych na lata czterdzieste XIX wieku, co zbiega się w czasie z ich pojawieniem się na Innych cmentarzach ówczesnych ziem polskich [16, s.153]. Źródłem owych cytatów są tutaj księgi Starego Testamentu: Księga Psalmów, Księga Przypowieści (Przysłów), Księga Mądrości, Lamentacje Jeremiasza (Treny) oraz wchodzące w skład Nowego Testamentu:

Ewangelia św. Mateusza, Ewangelia św. Łukasza, Ewangelia św. Jana i Objawienie św. Jana (Apokalipsa). Analiza odniesienia do tekstu źródłowego dowodzi, że w zdecydowanej większości cytowane frazy zaczerpnięte są z Pisma Świętego w przekładzie Jakuba Wujka w postaci zmodernizowanej, dostosowanej do dziewiętnastowiecznej polszczyzny [2]; przekład ten pełnił wówczas w polskim Kościele Katolickim funkcję tekstu kanonicznego [2, s.53]. Pojedynczy przykład odsyła nas natomiast do wydanego w Warszawie w 1806 roku *Krótkiego wykładu psalmów Dawidowych* w tłumaczeniu księdza Bazylego Popiela [9]; jest to polskie tłumaczenie włoskiego przekładu francuskiej parafrazy zbioru stu pięćdziesięciu psalmów oraz kilku innych pieśni Pisma Świętego włączanych do Liturgii Godzin, w tym pieśni dziękczynnej Ezechiasza, której fragment pojawia się w jednym z analizowanych nagrobków (zob. niżej).

Autorzy przywołań najczęściej dokładnie wskazują biblijną lokalizację cytatu, podając tytuł księgi (oznaczanej czasem skrótami), rozdział i wersety, np. Psalm 111 w. 6; Ks. Przymow. K. 31; Mat. R. 19 w. 14; Jan R. 16 w. 32; Objawienie S. Jana r. 14 w. 13. Czasem cytowane słowa sygnowane są tylko imieniem ich autora, np. Jeremiasz; św. Paweł; Z pieśni Ezechiasza. Bywa także, iż cytacje pozostawia się bez jakichkolwiek oznaczeń – te niesygnowane frazy rozpoznano jako słowa pochodzące z Księgi Mądrości (4, 14), z Księgi Eklezjastyka (38, 23), z Ewangelii św. Mateusza (5, 7) i z Ewangelii św. Jana (11, 25). Wyraźnie zauważalna modlitewno-liturgiczna postać owych przywołań pozwala przypuszczać, iż w znacznej części mają one charakter pośrednio biblijny, mocno osadzony w liturgii Kościoła, w tym zwłaszcza w liturgii pogrzebowej.

W nagrobnych napisach cytaty te – wyodrębniane graficznie w osobnych wersach, w części inicjalnej lub finalnej nagrobka – funkcjonują na prawach tekstów wspierających wypowiedź upamiętniającą (jej ośrodkiem są podstawowe informacje biograficzne o zmarłym: imię lub imię i nazwisko, wiek lub data urodzenia, data śmierci), będąc swoistym, utrzymanym w duchu religii chrześcijańskiej przesłaniem, które niesie rozmaite treści i pełni rozmaite funkcje.

Biblijne przesłania i ich funkcje:

Akt zawierzenia zmarłego Bogu

Niejednokrotnie cytowane na nagrobku biblijne frazy służą eksplikacji chrześcijańskiej postawy wiary, stając się przy tym swoistym aktem zawierzenia zmarłego Bogu z ufnością złożoną w Jego Słowo. Taką moc niosą słowa Jezusa wypowiedziane przed wskrzeszeniem Łazarza: „Ja jestem zmartwychwstanie i życie, kto we mnie wierzy, choćby umarł, żyć będzie a wszelki, który żyje i uwierzy we mnie, nie umrze na wieki” (Jan 11, 25), a także te, które kieruje do uczniów przed swoją śmiercią: „Znowu was będę oglądać i będzie się radowało serce wasze” (Jan 16, 22). Dla chrześcijan stanowią one fundament wiary, niosąc

otuchę i radość na wieczną szczęśliwość po śmierci. Ewangelie te pozwalają też żałobnikom z odwagą znieść ból, jaki powoduje strata kogoś bliskiego. Sens owych przesłań jest wszakże bardzo czytelny – żałoba nie może stać się rozpaczą, gdy wierzy się w Jezusa:

Wincentemu Hanowiczowi
zmarłemu 4 kwietnia 1851 r. w wieku lat 69
i żonie jego Magdalenie z Jordanów
zmarłej 10 sierpnia 1851 r. w wieku lat 57.
Najukochańszym rodzicom wdzięczna córka
pomnik ten wystawiła.
Wieczne odpoczywanie racz dać ich duszom Panie
a światłość wiekuista niechaj im świeci,
niech odpoczywają w pokoju wiecznym.
Amen.

*Ja jestem zmartwychwstanie i życie,
kto we mnie wierzy, choćby umarł żyć będzie
a wszelki który żyje i uwierzy we mnie
nie umrze na wieki*

*Znowu was będę oglądać i będzie się radowało serce
wasze*

Jan R. 16 w. 32 (sic!)

Franciszek Nowakowski

Obywatel z Galicyi

w 74 roku życia przeniósł się do wieczności
dnia 25 marca 1851 przeżywszy ukochaną żonę

Teklę z Piotrowskich Nowakowską
zmarłą dnia 29 sierpnia 1849 r., której zwłoki
spoczywają w Tarnowie.

Pozostałe i w żalu nieukozone dzieci łącząc
wspomnieniem pamięć drogich Rodziców
pomnik ten położyli.

Akt nadziei złożonej w Bogu

Podobną funkcję pełnią słowa zaczerpnięte z utrzymanego w duchu pokuty Psalmu 129: „Dusza moja nadzieję miała w Panu”, które umieszczone na nagrobku stanowią akt ufności oddania się Bogu, zawierzenia zmarłego Bogu, z nadzieją na miłosierdzie Boże:

Dusza moja nadzieję miała w Panu

Psalm 129

Anna z Mycielskich

Janowa Zamoyska

urodzona 26 lipca 1818

żywość swój

pełen cnót, dobroci, poświęcenia i zasług
zakończyła w Paryżu 14 grudnia 1859.

Akt nobilitacji zmarłego

Dość często rozmaite lokowane na nagrobkach cytaty biblijne wypełniają laudacyjną część inskrypcji, niosąc słowa pochwały zmarłego. W takiej roli pojawia się tu między innymi obszerny fragment przypowieści „O przymiotach dobrej niewiasty”:

Paulina z Ruckich Hrabina

Bukowska

+ dnia 27 lutego 1857 r.

*Niewiastę mężną któż znajdzie? Daleko od
ostatecznych granic cena Jej.*

*Usta swoje otwacza mądrości, a zakon miłosierdzia
na języku Jej. Ufa w niej serce męża Jej. Powstali
synowie Jej i szczęśliwą sławili; mąż Jej i chwalił Ją*
Ks. Przypow. K. 31.

Słowa z wygłoszonego przez Jezusa Kazania na Górze: „Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzie otrzymują” (Mat 5, 7), słowa psalmu: „W wiecznej pamięci żyć będzie sprawiedliwy i nie będzie się lękał złego posłuchu” (Ps 111, 6), mówiące „o szczęśliwości tych, którzy się Boga boją i przykazania jego wiernie pełnią”[2], czy wreszcie słowa z Objawienia św. Jana: „Błogosławieni umarli, którzy w Panu umierają” (Ap. 14, 13) stanowią dla chrześcijan swoisty drogowskaz postępowania, niosą naukę, jakie ma być życie chrześcijańskie na ziemi. Ulokowane na nagrobkach nobilitują historię życia zmarłych, stają się wszak sygnałem wypełnienia owego kodeksu moralności chrześcijańskiej, życia zgodnie z tym kodeksem, co stawia ich w gronie osób godnych naśladowania: bogobojnych, prawych, miłosiernych, przestrzegających Bożych przykazań. Ten zbiór zalet chrześcijańskich gwarantuje łagodne przejście do wieczności. Warto przy tym zwrócić uwagę, iż w napisach nagrobnych cytaty te występują albo w postaci pojedynczych przywołań – argumentów pochwalnych, które wspierają lapidarną, ograniczoną do podstawowych danych biograficznych, informacyjną część nagrobka (zob. też przykład powyżej):

D. O. M.

Pamięci

Moniki Müller

zmarłej w Krakowie d. 15 grudnia 1847

w 74 roku życia.

*Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzie
otrzymują*

albo poszerzają zawartą w rozbudowanym epitafium wypowiedź laudacyjną, stając się rodzajem amplifikacji w formie uwznioślającego argumentu z autorytetu:

D. O. M.

Tu spoczywają zwłoki ś. p. Ludwiki Róży Hrabianki
Ossolińskiej

urodzonej z Jana Onufrego i Florentyny z
Dembowskich,

hr. Na Tenczynie Ossolińskich, w Wyszku na
Podlasiu 25 sierpnia 1797 r.

a zmarłej w Krakowie 11 lutego 1850 r.

Ta panna dobrze była znana współczesnym
z przykładnej pobożności, dziwnej prostoty serca,
głębokiej pokory, anielskiej cierpliwości,
słodczy Ewangelicznej, miłosierdzia nad nędzą
bliźniego,

skromnego żywota, bystrego dowcipu
i niepośledniej znajomości literackich.

Była pociechą rodziny i ozdobą dziewic
chrześcijańskich.

Łaskawy przechodniu nie zapomnij o duszy jej,
bo co ją dziś spotkało, toż samo ciebie jutro czeka.

Błogosławieni umarli, którzy w Panu umierają
Objawienie S. Jana r. 14. w. 13.

*W wiecznej pamięci żyć będzie sprawiedliwy
i nie będzie się lękał złego posłuchu.*

Psalm 111 w. 6.

Akt konsolacji

Na nagrobkach upamiętniających zmarłe dzieci i osoby bardzo młode pojawiają się cytaty, w których daje o sobie znać idea śmierci jako wyróżnienia przez Boga [16, s.128]. W naszych przykładach są to słowa z IV rozdziału Księgi Mądrości (4, 14), który mówi między innymi „o szczęśliwej śmierci sprawiedliwych”[2]:

Podobała się Bogu dusza jego

I dlatego wyrwał ją wcześniej

Z pośród nieprawości.

Jacek Górecki

Ob. M. Krakowa

przeżywszy lat 19

zmarł d. 21 czerwca 1861 r.

oraz przypisywane tu św. Pawłowi, acz w tej postaci nieodnalezione w jego pismach (przywoływane przez nas wśród biblijnych cytatów na prawach pewnego wyjątku), słowa: „Kogo Bóg miłuje, wcześniej powołuje” nawiązujące do chrześcijańskiej koncepcji „powołania” zmarłego przez Boga [6, s.172] oraz myśli spopularyzowanej przez Plauta: *Quem dii diligunt, adolescens moritur* ‘Ukochani przez bogów umierają młodo’ [11, s.420].

D. O. M.

Kogo Bóg miłuje, wcześniej powołuje

Ś. Paweł (sic!)

Tu spoczywa w Bogu

Stanisław Hrabia Kuczkowski

ukochane rodziców dziecko

w 14-tej wiosnie życia wydarty im został

d. 30 czerwca 1859 r.

Kto masz serce a ujrzyysz, uzał się i pomódl.

„Przyczyna owego wyróżnienia nie jest ujawniona, gdyż stanowi tajemnicę niezbadanych wyroków Boskich” [16, s.128]. Ale myśl ta oswaja śmierci, ułatwia pozostałym przy życiu przyjęcie i zaakceptowanie przedwczesnego rozstania z ukochanym dzieckiem, z tą świadomością właśnie, że Bóg szczególnie je ukochał, wyróżnił spośród wielu ludzi, obdarzył pośmiertną szczęśliwością, ratując od wpływu zła i nieprawości ziemskiego świata.

Swoista nobilitacja dziecka pobrzmiwa też w słowach Jezusa:

Pozwólcie dziatkom przyjść do mnie,

bo takich jest Królestwo niebieskie.

Łuk. R. 18. w. 16.

Staś i Michaś
Florkiewicz
proszą o westchnienie
i pobożną modlitwę.

Artur Budwiński
urodzony d. 4 grudnia 1850
umarł d. 14 maja 1858.

Takich jest Królestwo Niebieskie

Mat. R. 19 w. 14

Otoczone Bożą miłością dzieci jako istoty niewinne, czyste, pełne prostoty po śmierci stają od razu przed otwartymi bramami Nieba. Przesłanie to koi serca żałobników, niesie spokój i pociechę.

Akt komploracji

Cytat biblijny wypełnia także czasem komploracyjną część nagrobka, dając świadectwo uczuciom żalu, bólu, cierpienia doświadczanego po śmierci bliskiej osoby – wszak, jak pisał Ignacy Krasicki, „ulgę czyni boleści żal podzielony” [8, s.487], stąd często szuka się „uczestników” żalu, bólu swojego. Taką moc wyrazu niosą w naszych przykładach słowa lamentu proroka Jeremiasza, dając wyobrażenie ogromu przeżywanego przez żałobników cierpienia:

D. O. M.

Józefie z Zwolińskich
Tomaszewskiej

+ 17 marca 1861 r. w 24 roku życia

*Wszyscy którzy idziecie tą drogą, baczcież a oglądajcie,
jeżeli jest taka boleść jaka jest boleść moja.*

Jeremiasz

Akt wezwania do refleksji

Cytatowi biblijnemu zlecano też nagrobną funkcję wezwania do refleksji nad kruchością naszego ziemskiego bytowania, wszak tu na ziemi jesteśmy zawsze pielgrzymami [4, s. 253]; śmierć kończy naszą ziemską pielgrzymkę czasem nazbyt niespodziewanie. Takie przesłanie niosą słowa zaczerpnięte z Pieśni Ezechiela, w naszych przykładach mylnie przypisane Ezechielowi, które umieszczono na nagrobku dziewiętnastoletniej panny:

Czas mego pomieszkania na ziemi zabrany mi jest.

Skorom zaczął mój bieg oto! Już skończony

Z pieśni Ezechiela (sic!)

Tu w tym grobie spoczywa

Bronisława Muszyńska

przeżywszy lat 19 zmarła dnia 14 listopada 1857 r.

Prosi czytelnika o westchnienie do Boga.

Myśl o naszej śmiertelności, nieuniknionej konieczności śmierci pojawia się też w aforystycznym

stwierdzeniu „Tobie dziś, mnie jutro”, które wyryto na jednym z nagrobków obok klepsydry będącej symbolem przemijania, upływu czasu i śmierci:

D. O. M.

Kasper Piątkowski

Kapitan Milicji Wolnego Miasta Krakowa
od r. 1811 w służbie wojskowej ciągle zostający
przeżywszy lat 52 d. 5 października 1841
do wieczności powołanym został

Tobie dziś, mnie jutro

Pierwowzorem tej formuły są słowa z Księgi Eklezjastyka (38, 23): „Pamiętaj na osądzenie moje: bo także będzie i twoje: mnie wczora a dziś tobie” [2]. W polszczyźnie literackiej formuła ta jest mocno zdomowiona już od XV wieku, funkcjonując w wielu wariantywnych odmianach [13, s.545-546]. Jako sentencja nagrobna znana jest także w wersji łacińskiej: „Quod mihi hodie, tibi cras” [17, s.146]. W tym miejscu warto wspomnieć, iż w inskrypcjach nagrobnych w rozmaity sposób odwoływano się do tego ogólnoeuropejskiego motywu: „mihi hodie, tibi cras” [6, s. 89-90]. Przypomnienie o nieuchronności śmierci często staje się na przykład jednym z elementów wspierających kierowany do przechodnia akt prośby o modlitwę wstawienniczą za zmarłego, co ma w istocie perswazyjną moc przypomnienia o chrześcijańskich powinnościach wobec zmarłych, tak jak w jednym z cytowanych wyżej nagrobków:

Łaskawy przechodniu nie zapomnij o duszy jej,
bo co ją dziś spotkało, toż samo ciebie jutro czeka.

Podsumowanie

Przywołane przykłady ilustrują pewien wzorzec tekstowy nagrobka, który zrodził się w połowie XIX wieku. Dziś ów wzorzec tekstowy jest jednym z często stosowanych typów konstrukcyjnych epitafium [10, s.61-80], dowodząc wyjątkowej siły wyrazu, jaka tkwi w biblijnym słowie. Wchodzące w skład nagrobnej wypowiedzi religijne przesłania niosą rozmaite treści i pełnią rozmaite funkcje: stają się aktem zawierzenia zmarłego Bogu, pełnią rolę pouczenia, często laudacji, niosą pocieszenie żałobnikom, skłaniają do rozmaitych eschatologicznych refleksji... Jednakowoż nadają epitafium jako tekstowi kultury żadaną ekspresję i odpowiednią wzniosłość [6, s.78]. Zestawienie występujących na krakowskich nagrobkach biblijnych fraz z przykładami cytacji poświadczonymi przez badaczy epigrafiki nagrobnej na wielu innych cmentarzach, także różnych wyznań [16, t.s.] skłania przy tym do refleksji nad przenikaniem się kultur, istnieniem „miejsc wspólnych” i podejmowania rozmaitych badań konfrontatywnych.

Bibliografia

1. Ariès P. Śmierć drugiego / P Ariès // Teksty. – 1979. – Nr 3. – S. 121-137.
2. Biblia łacińsko-polska, czyli Pismo Święte Starego

- i Nowego Testamentu. Podług tekstu łacińskiego Wulgaty i przekładu polskiego X. Jakóba Wujka T. J. z komentarzem T. J. Menochiusza przełożonym na język polski, wydanie X. S. Kozłowskiego / J. Wujek. – Wilno, 1862–1896. – T. I-IV. – 1035 s.
3. Długosz K. Biblijna szata napisów nagrobnych / K. Długosz // Prace Filologiczne. – Warszawa, 2004. – T. XLIX. – S. 61-80.
 4. Katechizm Kościoła Katolickiego. – Pallotinum, 2002 – 750 s.
 5. Kolbuszewski J. Co mnie dzisiaj, jutro tobie: polskie wiersze nagrobne / J. Kolbuszewski. – Wrocław : Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 1996. – 256 ss.
 6. Kolbuszewski J. Wiersze z cmentarza. O współczesnej epigrafice wierszowanej / J. Kolbuszewski. – Wrocław, 1985. – 453 s.
 7. Kozłowska S. Nazwy polskich Biblii / S. Kozłowska, Z. Adamek // Od Biblii Wujka do współczesnego języka polskiego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka. – Tarnów, 1999 – S. 50-64.
 8. Krasicki I. Nagrobki / I. Krasicki // Dzieła. Dzieśięć tomów w jednym. – Paryż, 1830. – 906 s.; przedruk: books.google.pl [źródło elektroniczne].
 9. Krotki wykład psalmów Dawidowych: tłumaczonych porządkiem, i jakim po sobie następują, z ich właściwym i literalnym znaczeniem; tudzież z trescią każdego psalmu. Z Francuzkiego na Włoski, a z Włoskiego języka na Polski przełożony przez X. Bazylego Popiela P. Grodziskiego. Za Pozwoleniem Zwierzchności. W Warszawie 1806. w Drukarni Xięży Piłarów. – 434 s.
 10. Kupiszewski W. Groby mówią / W. Kupiszewski // Literatura Ludowa. – 1986. – Nr 2. – S. 27–47.
 11. Markiewicz H. Skrzydlate słowa / H. Markiewicz, A. Romanowski. – Warszawa, 1990. – 1210 s.
 12. Napisy z pomników cmentarza krakowskiego [zebrał i wiernie odpisał Antoni Kostecki roku 1866]. Rps. BJ. – Nr 4936. – T. I-II.
 13. Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowionych polskich / red. Julian Krzyżanowski oraz Inni. – Warszawa, 1969. – T. I. – 881 s.
 14. Steczko I. Lingwistyczno-kulturowe spojrzenie na „akty strzeliste” w XIX-wiecznych napisach nagrobnych / I. Steczko // Problemy współczesnej tanatologii. Medycyna – antropologia kultury – humanistyka / red. A. Furdal. – Wrocław, 2012. – T. XVI. – S. 147-153.
 15. Steczko I. Prośba o modlitwę w XIX-wiecznych napisach nagrobnych na cmentarzach krakowskich (analiza pragmalingwistyczna) / I. Steczko // Problemy współczesnej tanatologii. Medycyna – antropologia kultury – humanistyka / red. J. Kolbuszewski. – Wrocław, 2011. – T. XV. – S. 147-159.
 16. Syrnicka K. Polska epigrafika nagrobna na Wileńszczyźnie. Tradycja i współczesność / K. Syrnicka. – Wilno-Lublin, 2001. – 327 s.
 17. Wójcicki K. Cmentarz Powązkowski pod Warszawą / K. Wójcicki. – Warszawa, 1856. – T. II. – 264 s.

Źródła:

1. Napisy z pomników cmentarza krakowskiego [zebrał i wiernie odpisał Antoni Kostecki roku 1866]. Rps. BJ. – Nr 4936. – T. I-II.

Предметом культурно-языкового обзора является собрание старинных 600 надгробных надписей, а также в своем большинстве на сегодняшний день уже не существующих таблиц с эпитафиями, которые относятся к периоду начала функционирования некрополи и сохранились в рукописных списках. Особое внимание посвящается сформированному в 40-х годах XIX века типу построения надгробных надписей, элементом которых является цитата из Библии. Пытаясь найти ответы на вопросы: каким образом актуализируются библейские фразы в текстах надгробных надписей, какое место им отведено, какую роль выполняют, какое в них имеется содержание, выделены цитаты, которые выполняют функцию утверждения коммеморативного надгробного высказывания, которое приобретает силу религиозного послания в актах: доверие умершего Богу, возложения надежд на Бога, нобилитации, консоляции (утешения), комплорации (оплакивания) умершего, а также в акте инициации рефлексий.

Ключевые слова: надгробная инскрипция, акт доверения умершего Богу, акт возложения надежд на Бога, нобилитации, акт консоляции, акт комплорации, акт инициации рефлексий.

The paper aims to present a cultural and linguistic review of the oldest 6 hundred tomb inscriptions and epitaph tablets from the period of 1803-1865, most of them non-existent today, preserved in manuscript copies. Special attention is given to specific tomb constructions developed in the 1840s which make use of biblical verses. The author attempts to answer the following questions: (1) how are biblical verses reflected in tomb inscriptions? (2) what is their significance? (3) what messages do they convey? The paper identifies the verses which support the commemorative content and enhance religious messages as the acts of entrusting the dead to God, the acts of hope, the acts of elevating the dead, the acts of consolation, the acts of lamentation and the acts of calling for meditation.

Key words: tomb inscription, act of entrusting the dead to God, the act of hope, the act of elevating the dead, the act of consolation, the act of lamentation and the act of calling for meditation.